

Piotr Lisowski

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Przeżycie na zdjęciu

Zajęcia z fotografii ilustracyjnej w programie „Przedsiębiorca 12+”

1. Wstęp

Podstawowym celem zajęć fotograficznych było ćwiczenie ikonograficzne jako efekt wizualizacji problemów wykluczenia społecznego. Jego realizację zaplanowano na działania w dwóch częściach, z których pierwsza dotyczyła warsztatu w cyfrowym laboratorium fotograficznym, a druga sesji plenerowej i pracy zespołowej. Podjęte działania miały wyposażyć uczestników w umiejętności wizualizacyjne, zdolności selekcji i korygowania zdjęć oraz tworzenia ilustracji fotograficznych do zadanego tematu.

Dla realizacji przyjętych celów wybrano metody warsztatowe jako najbardziej użyteczne zarówno w działaniach indywidualnych, jak i pracach zespołowych. Bardzo pomocny był tu udział nauczycieli ze szkół zaproszonych do projektu. Niebagatelne znaczenie miało też wykorzystanie sprzętu technicznego WNPiD UAM.

2. Ćwiczenia na wydziale – wprowadzenie

Przygotowanie grupy adeptów do wykonania zadań ilustracyjnych wymagało podjęcia działań z zakresu podstawowych założeń programu. Do-

tyczyło to zarówno podstaw fotografii cyfrowej, jak i wizualizacji oraz tzw. postprodukcji.

Ćwiczenie na komputerach poprzedziła krótka prezentacja o źródłach poprawnego obrazu fotograficznego. Prowadzący, nawiązując do wiedzy z zakresu komunikacji wizualnej i podstaw fotografii, wskazał związki między trzema obrazami: powstającym w głowie fotografa, powstałym fizycznie w aparacie fotograficznym i obrazie finalnym – uzyskiwanym zawsze po korekcie konfrontującej dwa poprzednie i korygującej obraz do celowego założenia.

Uczestnicy przyjmowali te uwagi z zainteresowaniem, wydaje się, że tym większym jak bardzo odkrywającym przed amatorami fotografii znaczenie projektu myślowego w fotografii wobec stereotypowej pokory wobec samych aparatów fotograficznych. Wszak to fotograf robi zdjęcie, nie aparat. Ten jest tylko narzędziem o walorach technicznych a nie intelektualnych i jego obrazy wymagają korekt. W tym zakresie niezbędne było przedstawienie takich korekt metodami fotografii analogowej i cyfrowej.

Prezentacja ciemni analogowej służyła nie tyle nawiązaniu historycznemu, ile podniesieniu znaczenia selekcji i cierplivej korekcji wykonanych zdjęć. Podczas omawiania tych zagadnień prowadzący zwrócił uwagę, że pod tym względem obróbka cyfrowa niczego nie zmieniła z wyjątkiem szybkości i narzędziowych ułatwień dołączonych do oprogramowania. Obróbka cyfrowa nie wymaga wiedzy chemicznej, optycznej czy fizycznej, ale pozostawia wyzwania niezbędnych odniesień do uniwersalnej wiedzy o przedmiocie rzeczywistym i jego obrazie.

1. Podstawy cyfrowej obróbki

Spotkanie wstępne odbyło się na WNPiD w pracowni komputerowej. Jest ona wyposażona w komputery iMac. Ich specyfikacja nadaje się

szczególnie do tego typu działań, ale dla naszych adeptów stanowiła niecodzienne doświadczenie. Stąd ćwiczenia laboratoryjne zostały poprzedzone krótkim wprowadzeniem ukazującym praktyczne walory działania na tych urządzeniach, różne od stosowania komputerów typu PC i powszechnego w Polsce systemu MS Windows. Kluczowym było tu jednak założenie o efektach pracy, które nie są zależne od posiadanego komputera, lecz od umiejętności jego używania w zakładanym celu.

Prowadzący przedstawił więc specyficzne cechy systemu Mac OS X, działanie eko-systemu ze szczególnym uwzględnieniem iCloud i omówił podstawy połączeń urządzeń Apple z systemem. Dokonując przeglądu aplikacji systemowych szczególną uwagę poświęcono zastosowaniom fotograficznym i filmowym, także ich ograniczonym zastosowaniom do użytkowników kręgu Apple. Dla realizacji podstawowej idei instrumentalnego wykorzystania komputera do przyjętych celów przyjęto, że ćwiczenie w tzw. ciemni cyfrowej będzie realizowane przy użyciu wolnego oprogramowania (*free software* i *open source*). Miało to także, poza dostępnością, dodatkowy walor aksjologiczny warunkowany propagowaniem legalnego oprogramowania i możliwością wpływania na kody źródłowe oprogramowania.

2. Postprodukcja

Podstawowym zadaniem dla ćwiczenia w sali komputerowej była edycja zdjęcia i jego korekta. Omawiając zadanie prowadzący wskazał trzy typowe aspekty korekty: ekspozycji, balansu bieli oraz kadrowania i perspektywy.

Prowadzący przesłał na komputery uczestników zajęć fotografię budynku wykonaną smartfonem. Omówienie zadania pozwoliło zauwa-

żyć typowe błędy rejestracji obrazu zapisanego aparatem z obiektywem szerokokątnym, z perspektywy „żaby” – przewracający się budynek z załamaniem perspektywy. Zwykle amatorzy nie zauważają takich błędów, tymczasem taki obraz zupełnie przeczy widokowi rejestrowanemu przez oczy fotografa i naturę oraz dyskredytuje poprawność zdjęcia. Taki błąd jest efektem niedoskonałości widzenia przez obiektyw aparatu, w przeciwieństwie do oczu człowieka i percepcyjno-analitycznych właściwości mózgu. To właśnie jeden z powodów koniecznej weryfikacji fotografii.

Do wykonania korekt została wybrana aplikacja opensource-owa Gimp. Po omówieniu jej zalet i podstaw używania można było przejść do wykonania niezbędnych czynności. Ćwiczenie rozpoczęło od wskazania narzędzia korekt barwnych podkreślając dwie istotne w tym względzie kwestie: osobniczą zdolność rozróżniania kolorów oraz jakość monitora. W związku z powyższym wykonano na zajęciach korektę automatyczną, zwracając uwagę na niewielki, ale widoczny zakres zmiany barwnej. Ocena wartości ekspozycji dokonana przez prowadzącego nie wykazała potrzeby korekt. Najbardziej widocznym wyzwaniem było jednak dokonanie korekty perspektywy.

Poprawienie obrazu „przewracającego się” budynku wymagało już ręcznych korekt i żmudnej pracy nad obrazem. Zastosowane narzędzie, zaprezentowane przez prowadzącego zajęcia, pozwoliło uczestnikom skupić się nad indywidualną pracą. Pośród wykonujących zadanie było kilka osób o obiecujących możliwościach – dokładności, cierpliwości i wytrwałej skuteczności. Sfinalizowany obraz został następnie porównany ze źródłowym – każdy zobaczył różnice, zarówno w kolorystyce zdjęcia jak i widoku samego budynku.

Prowadzący podsumował ćwiczenie podkreślając, że na ocenę jakości obrazu fotograficznego poza treścią znaczący wpływ wywierają błędy, którym można zapobiec w trakcie wykonywania zdjęcia oraz w procesie korekt podczas cyfrowej obróbki obrazu.

3. Sesja w Mikuszewie

3.1. Przygotowanie do wykonania zadań

Zajęcia fotograficzne w Mikuszewie odbywały się również z podziałem na grupy. Zostały poprzedzone ćwiczeniami i warsztatami dotyczącymi m.in. wykluczenia społecznego. I takim tematem miały być zajęcia z fotografii ilustracyjnej. Podobnie jak wcześniej, zajęcia dzieliły uczestników na grupy szkolne. Prowadzący poprzedził planowaną sesję tematyczną wprowadzeniem o zadaniach fotografii ilustracyjnej oraz ćwiczeniem z wizualizacji. Do przeprowadzenia sesji fotograficznej zostały użyte aparaty fotograficzne Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa. Oczywiście możliwe było także używanie smartfonów.

Wprowadzenie na temat fotografii ilustracyjnej ukazało miejsce i funkcje tej formy fotograficznej w komunikacji obrazem. Prowadzący podkreślił jej rolę mobilizującą emocjonalnie i informacyjną. Stosowana często w fotografii reklamowej, ale też prasowej kierunkuje interpretację w pożądane przez autora obszary i wzmaga zainteresowanie ukazanymi treściami. Duże znaczenie dla skutecznej komunikacji ma tu umiejętność odwołania się do zrozumiałych dla odbiorcy kodów komunikacyjnych i symboli wywołujących oczekiwane reakcje ekspresyjne.

Kluczowym dla przeprowadzenia sesji fotograficznych był tu podział na grupy. Zadania zespołowe zawsze dają większą szansę łączenia talentów i generowania kreatywnych rozwiązań. Poza tym sprzyjają podejmo-

waniu zadań niełatwych i różnorodnych, o czym mieli się wszyscy przekonać podczas wykonywania zadań, które to grupy miały same stawiać przed sobą. Jedynie temat został narzucony przez prowadzącego zajęcia: — Zrób ilustrację problemu wykluczenia społecznego we wskazanych plenerach, z użyciem światła zastanego i statysty (statystów) ze swojej grupy zadaniowej.

Podział na grupy był w zasadzie spontaniczny, ale o jego przebieg zadbali też nauczyciele, opiekunowie grup. Chodziło oczywiście o to, żeby nikogo nie pominięto i każdy znalazł optymalne miejsce dla swoich możliwości i zdolności.

Dla wykonania zadania konieczne więc było pobudzenie nie tylko treściowe – wszak takiego już dokonali prowadzący warsztaty – ale wyobrażeniowe i emocjonalne.

Wyobrażenie jest kluczowym stanem mobilizującym kreatywność. Jego korzeniem jest swoboda wyobraźni ujęta na co dzień w rozmaite schematy narzucone przez otoczenie. Są one z jednej strony specyficznym ograniczeniem, z drugiej jednak także impulsem wyzwalamym oryginalność przez opór wobec schematyzmu i odpowiedź na współczesne trendy komunikacyjne. Kreatywność przebiega przecież pomiędzy negacją a akceptacją, jest szukaniem nowych możliwości i swoistą rewolucją odmienności. Zawsze balansuje w granicach między typowym a niemożliwym obiecując niepewne i ryzykowne efekty. Może być sukcesem, ale równie dobrze – totalną nie-akceptacją i klęską projektową. Prowadzący przeprowadził więc krótki warsztat stymulując wyobraźnię uczniów w treści wykluczenia. Pojawiały się różne hasła, wyobrażenia i odpowiedzi sugerujące rozwiązania. Grupy słyszały siebie nawzajem, ale działało to bardziej mobilizująco niż rywalizacyjnie.

Niewątpliwą pożywką dla kreatywności są emocje. Z tego powodu

szczególnością w projekcie było ich pozytywne mobilizowanie. Cały projekt „Przedsiębiorca 12+” wspierał się, na każdym jego etapie, kreowaniem asertywnych postaw. Stąd zadania fotograficzne stać się miały tylko – jednocześnie aż – emanacją tych możliwości w praktyce ilustracyjnej. Prowadzący starał się oczywiście te emocje podtrzymać wierząc, jak to potwierdziły później efekty prac, w swobodę twórczą uczestników zajęć jeszcze udzielnych i nie do końca sformatowanych standardami wyobrażeń popkultury. Wieloletnie doświadczenia potwierdziły i tym razem tezę o dużym potencjale kreatywności na pierwszych etapach edukacji, co zdecydowanie trudniej znaleźć już na późniejszych.

Drugim etapem przygotowań było odwołanie do zespołu współpracującego nad zadaniem. Tu istotna jest krytyka i „burza mózgów” wspomagająca ewentualne korekty i uzupełnienia w realizacji zadania. Ich przebieg dokonywał się wprawdzie po wyjściu z sali, ale był widoczny w sporach i dyskusjach przed naciskaniem spustu migawki i w spontanicznych pomysłach kolejnych plenerów sesji wykonawczych.

Ostatnim elementem stało się wdrożenie pomysłu do projektu wykonawczego. Wtedy wystarczyło już dobrać sprzęt, miejsce i wspomnianych statystów. Prace uczestników zajęć były realizowane na cyfrowych aparatach półklatkowych firm Sony i Nikon. Prowadzący przeprowadził krótkie przeszkolenie i zasugerował najkorzystniejsze rozwiązania ustawień ekspozycji dla warunków oświetleniowych, w których miały być realizowane etapy sesji fotograficznych. Przypomniwał też, że to nie aparat robi zdjęcie, tylko człowiek, a sprzęt fotograficzny może mu tylko w tym pomóc.

3.2. Sesje fotograficzne

Sesje zdjęciowe realizowano w grupach na terenie parku pałacowego w Mikuszewie i jego najbliższej okolicy oraz we wnętrzach budynku.

Uczniowie tworzyli inscenizacje ilustrujące wykluczenie samotnością, przemocą, scenami rodzajowymi we wnętrzach, portretem przez kraty i ruchem przedmiotów, a także ludzi. Rejestrowane sytuacje wynikały z planów powstałych na wizualizacjach, ale też były inspirowane otoczeniem i przedmiotami.

W trakcie wykonywania zadań dało się zauważyć w grupach podziały na role, ale też rosnące motywacje współpracy wraz ze zwiększaniem zainteresowania wybraną sytuacją.

4. Podsumowanie projektu i wystawa zdjęć

Sesje dla każdej z grup przebiegały dynamicznie i z dużą dozą emocji twórczych. Zespoły skupiały się przy kolejnych plenerach na dyskusowaniu i projektowaniu ujęć ilustracyjnych. Większość z nich nie była później finalizowana, ale te, które zostały na kartach pamięci aparatów spełniły zakładane cele. Chodziło wszak o zilustrowanie problemu wykluczenia. Uczniowie znaleźli dla niego formy bezpośrednie, jak osamotnienie, przemoc, lęk, używki, grozę, kraty, ale też metaforyczne, jak bilard, klucze, przyrodę, medytację, cień i piwnice.

Przy okazji w zespołach wyłonili się liderzy, ale też modele/modelki z pasją i dużym zaangażowaniem wczuwający się w swoje role.

Wydaje się, że zajęcia spotkały się z dużą akceptacją uczestników, którzy także wykorzystywali możliwości do zadawania pytań i rozszerzania wiedzy na temat fotografii prasowej i reklamowej. Ograniczone ramy czasowe nie pozwoliły jednak na większe rozwinięcia, ale satysfakcja z pewnością pozostała także u prowadzących projekt. Jak zawsze jest wyrazem prefiguratywnych wzbogaceń międzypokoleniowych, ale i satysfakcjonujących potwierdzeń możliwości twórczych młodzieży szkolnej.

Podsumowaniu projektu na Wydziale Nauk Politycznych i Dzienni-

karstwa UAM towarzyszyła wystawa wyselekcjonowanych zdjęć. Poniżej znajduje się obrazek (QR code) prowadzący do galerii wyróżnionych zdjęć.

Rycina 1.: Kod QR, który po zeskanowaniu umożliwia mobilną podróż po galerii wyróżnionych prac fotograficznych

